На засіданнях другої секції «Українська освіта і друковане слово в Росії», що проходила в приміщенні Бібліотеки української літератури, йшлося про українську діаспорну пресу (головний редактор сайту «Кобза — Українці Росії» Андрій Бондаренко (Самара), українську освіту в Башкортостані (Юлія Сіренко), історію вивчення української книжної культури (Юрій Лабінцев, Москва), музичну україніку в російській пресі (Оксана Шевчук, Київ) та діяльність українських недільних шкіл та культурно-освітніх центрів у Росії (Володимир Халімончук, Сургут).

У центрі уваги учасників конференції опинилися також питання історичної пам'яті, національної самоідентифікації сучасного українства, вплив етнополітичних факторів та ЗМІ на стан сучасної української культури в Росії. Під час роботи конференції виявлено певні розбіжності в оцінці російськими та українськими колегами одних і тих самих явищ української історії та культури (Голодомор, окремі історичні події та постаті), що можна пояснити не лише політичною кон'юнктурою, але й браком об'єктивної наукової інформації в російській пресі, відсутністю фахових видань (зокрема публікацій історичних джерел) та документів у бібліотеках російських наукових центрів.

Після двох днів роботи по закінченні конференції її учасники прийняли резолюцію, у якій намічено основні пункти, виконання яких, безперечно, сприятиме розвиткові російської україніки:

- задля подальшого поглиблення взаємодії російських та українських науково-освітніх закладів потрібно оптимізувати координаційну роботу шляхом укладання та поновлення угод про спільну діяльність у рамках міжнародної гуманітарної співпраці;

- ухвалити звернення до влади Росії та України з проханням про фінансову підтримку наукових проектів і програм із дослідження української діаспори в Росії;

- науково-освітнім закладам Росії та України надавати необхідну науково-методичну допомогу навчальним закладам, недільним школам, бібліотекам, які впроваджують україноznавчі програми й соціальні проекти, спрямовані на збереження та розвиток української культури в Росії.

V КОНФЕРЕНЦІЯ «КУБАНЬ–УКРАЇНА: ПИТАННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ»

Анатолій Авраменко

Як відомо, на словах Прем'єр-міністр Росії В. Путін виступає за розвиток російсько-українських освітніх і наукових зв'язків, та й Президент Д. Медведєв, адресуючи звинувачення своєму українському колезі в загостренні відносин з Росією, тут же говорить про прагнення зміцнити дружбу з українським народом і навіть про те, що уряд надаватиме допомогу українським громадським організаціям, які на теренах РФ вивчають і зберігають культурні традиції свого народу. Чого насправді коштують ці заяви, зрозуміло з наслідків поїздки Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин Кнута Воллебека (Knut Vollebaek) в березні 2009 р. Конгреси українців Росії чотири рази (у 1993, 1997, 2002 і 2005 рр.) приймали резолюції про необхідність розробки та ухвалення Федеральної програми підтримки розвитку української культури й освіти в Росії, але федеральна та регіональна влада РФ не бажає співпрацювати з українськими громадськими організаціями; в країні, де, за офіційними даними, проживає близько 2,5 млн українців, немає жодної державної школи з викладанням українською мовою, що не відповідає європейським правовим стандартам. Учасникам місії Верховного комісара ОБСЄ доводилося переконувати чиновників, що російські громадяни української національності — такі ж платники податків, як і росіяни, а тому мають конституційне право

навчатися рідною мовою за рахунок російського бюджету. Українська мова та деякі українознавчі дисципліни вивчаються в декількох російських школах Москви і Томська, республік Комі та Башкортостану, Ханти-Мансійського автономного округу. У Краснодарській крайовій дитячій експериментальній школі народного мистецтва українську мову вивчають під назвою «кубанського нарєчія», що голова «Товариства українців Кубані» М. Сергієнко слушно вважає приниженням української мови.

У той час, як взаємини між Україною та Росією штучно загострюють керівники обох країн, роблячи при цьому фальшиві заяви щодо прагнення зберегти дружні стосунки між нашими народами, керівники громадських організацій українців Росії на власний страх і ризик, не маючи жодної державної підтримки, намагаються робити те, чого не хочуть робити наші можновладці, — зберігати дружні зв'язки в галузі науки та культури. Якщо кубанські урядовці навіть нечисленним шапсугам виділяють мільйон рублів, то українські громадські організації краю не отримують ані копійки. На жаль, Україна також не надає жодної фінансової підтримки українцям Кубані, а всі спроби української громадськості домогтися цієї допомоги постійно блокуються генеральним консулом у Ростові-на-Дону В. Плохієм (з невідомої причини він свідомо зірвав усі плановані програми).

Краснодарська крайова громадська організація «Співдружність Кубань—Україна», створена в 2006 р., маючи вкрай обмежені можливості, запровадила в Краснодарі п'ять наукових конференцій та опублікувала три збірки статей. П'ята міжнародна конференція «Кубань—Україна: питання історико-культурної взаємодії» відбулася 9 травня 2009 року. У ній взяло участь близько 50 осіб. Серед українців свої доповіді подали вчені з Києва (Г. Бондаренко), Дніпропетровська (В. Грибовський, О. Репан та І. Кочергін), Запоріжжя (Л. Маленко), Рівного (Н. Супрун-Яремко) та Одеси (Ю. Письмак). Напередодні конференції було організовано ознайомлювальну поїздку етнолога Г. Бондаренко в станицю Пластунівську і на Таманський півострів.

На початку конференції консул Генерального консульства України в Ростові-на-Дону І. Кочетов урочисто вручив п'ятьом учасникам конференції Свідоцтва закордонного українця, які, на жаль, не дають практично жодних прав, але на які довелося чекати більше року. З вітаннями виступили також торговий представник українського консульства А. Шейко, керівник української діаспори Ростова-на-Дону В. Макарчук, Президент Національної асоціації україністів України Г. Бондаренко, голова «Співдружності Кубань—Україна» І. Скибіцька та ін.

Головуючий на конференції, доцент Кубанського університету, член Наукового товариства ім. Т. Шевченка, історик А. Авраменко розповів присутнім про зміст нещодавно виданої третьої збірки «Кубань—Україна: питання історико-культурної взаємодії», а також про наявні методологічні розбіжності з керівником Науково-дослідного центру традиційної культури Кубанського козачого хору професором М. Бондарем. На думку останнього, чорноморські козаки вже в середині XIX ст. не вважали себе українцями, тоді нібито сформувалася нова етнічна спільність у складі російського народу — кубанські козаки, а зараз кубанська говірка («балачка») — діалект не української, а російської мови. Провідний україніст Кубані В. Чумаченко довів, що концепція М. Бондаря не наукова, а радше політична.

Великий інтерес викликала доповідь виконавчого директора Інституту суспільних досліджень з Дніпропетровська В. Грибовського «"Записка про Малу Татарію" Ш. де Пейссонеля як джерело до історії причорноморських ногайців». Цей твір, знайомий кубанським дослідникам у дореволюційній публікації, був нещодавно наново перекладений і надрукований у Дніпропетровську. Г. Бондаренко розповіла про джерела з етнографії та фольклору Кубані, що зберігаються в науковому архіві Інституту мистецтвознавства, фольклористики і етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Доцент Дніпропетровського національного університе-

ту О. Репан проаналізував образ Катерини II у свідомості сучасного населення Південної України, що має для кубанців особливу вагу у зв'язку з дискусіями щодо повернення Краснодару його історичної назви Катеринодар. Доцент Національного гірничого університету І. Кочергін (м. Дніпропетровськ) дослідив питання про козацьке походження дворянства Катеринославської губернії, де залишилося чимало родичів чорноморських козаків, що переселилися на Кубань у кінці XVIII ст. Подана доцентом Запорізького національного університету Л. Маленко доповідь «Чорноморське козацьке військо в документах і матеріалах українських архівних та музейних установ» дуже важлива, оскільки дає уявлення про різноманітні джерела, практично невідомі сучасним кубанським історикам. Про переселення українців на територію Кавказького лінійного козацького війська розповіла аспірантка Армавірського педагогічного університету С. Сазонова.

Окрема група доповідей була присвячена висвітленню історико-культурної спадщини. Доцент Краснодарського університету культури та мистецтв Н. Гангур розповіла про садибний комплекс чорноморських козаків у кінці XVIII — першій половині XIX ст. Її аспірантка А. Шаповалова описала у своїй доповіді традиційний одяг чорноморського козацтва. Така мирна тематика несподівано була перервана дикою витівкою співробітника Державного архіву Краснодарського краю Г. Зайцева. Він обурився, що доповідачці, яка говорила російською мовою, один з гостей наважився поставити запитання українською! Г. Зайців вигукнув з місця: «Говорите по-русски! Вы на территории России находитесь!». Зал заціпенів від несподіванки. Головуючий змушений був відповісти йому українською: «Якщо когось дратує українська мова, то за дверима її немає. Там є адигейська, вірменська, тільки не українська. І тільки на нашій конференції ми можемо відновити свою мову, яка швидко забувається. На українознавчу конференцію ми чекаємо людей, котрі поважають нашу мову і культуру, у програмі надруковано, що на конференції дві робочі мови. Якщо дослідник вивчає українську тематику, він повинен розуміти нашу мову. Тут немає політики — це обов'язково для дослідника-україніста». Дивно те, що Г. Зайців запевняв учасників конференції, що дуже прихильно ставиться до України, оскільки сам родом з Овруча!

Після рецидиву імперської свідомості конференцію вдалося повернути в нормальне русло. Проте заступник отамана Кубанського козацького війська К. Переніжко в доповіді «Роль Кубанського козацького війська в зміцненні міжнаціональних відносин на сучасному етапі» перейшов до абстрактних звинувачень українських політиків, що не має жодного відношення до заявленої теми, а також звернувся до українських істориків з вимогою відмовитися від фальсифікації історичної ролі І. Мазепи та С. Бандери, показавши при цьому свою власну наукову некомпетентність. Цілком резонні запитання українських гостей щодо методології та джерельної основи доповіді К. Переніжка викликали у доповідача майже дитячу образу. Цікаво, що вже 16 травня контрольований ним «Кубанский казачий вестник» надрукував наклепницьку статтю, де йшлося переважно про високий рівень доповіді заступника отамана, якого не захотіла зрозуміти аудиторія. Анонімний автор статті з жалем пише: «Участники конференции здесь, на кубанской земле, предпочитали украинску [так в тексті — *А. А.*] мову русской речи, прекрасно осознавая, что этот язык для многих сидящих в зале все равно что иностранный». Навіть назва статті — «Исторические цености по курсу доллара» — покликана викрити організаторів конференції, що «продалися» (тоді чому за долари, а не за гривні?), але допущена у назві помилка свідчить радше про недостатнє знання автором статті російської мови і про низьку загальну культуру.

Деякі доповіді були присвячені історії та культурі українців Кубані в радянські часи та сучасну добу. І. Іванцов розповів про документи щодо «українізації» кінця 20-х — початку 30-х рр. XX ст., виявлені ним у Центрі документації новітньої історії Краснодарського краю (колишній крайовий партійний архів).

Професор Рівненського гуманітарного університету Н. Супрун-Яремко подала доповідь про «репресовані» історичні пісні, в яких йдеться про події 1920—1930-х рр. на Кубані. Великий інтерес викликала доповідь дослідника з Анапи В. Пукіша (який закінчив Ужгородський університет) про сучасну самоідентифікацію кубанців українського походження. Студент Кубанського університету П. Сушко ознайомив аудиторію з попередніми підсумками дослідження образу Росії в уявленнях українських трудових мігрантів за даними соціологічних опитувань.

Неабияку зацікавленість учасників конференції викликала також виставка документів з колекції кубанського козака-емігранта В. Бабича, яка нещодавно була перевезена із США до Краснодару В. Мироновим. Традиційно, як і під час попередніх конференцій, усі охочі знайомилися з народною творчістю майстрині Г. Палиці, яка народилася на Лемківщині, а зараз мешкає в станиці Тбіліській.

Під час конференції було висловлено ряд пропозицій і рекомендацій, серед яких доцільно відзначити такі:

1) домагатися відновлення Літературного музею Кубані в Будинку отамана Я. Кухаренка;

2) боротися проти розгрому історичного центру Краснодара, що продовжується під виглядом «реконструкції», і вимагати знесення незаконно зведених будівель, відновлення зруйнованих архітектурних пам'яток та історичних об'єктів коштом винних;

3) необхідно виявити публікації (українською та російською мовами), видані на Кубані до війни 1941—1945 рр., щоб зробити копії для архівів і бібліотек, а найцікавіші перевидати;

4) організувати збір спогадів про українізацію, Голодомор 1932—1933 рр., про життя кубанських українців у радянську добу;

5) створити недільну школу української мови та культури в Краснодарі, а також факультативні курси української мови у вищих навчальних закладах і школах краю;

6) зробити доступною для жителів краю передплату на українські журнали та газети;

7) створити пункти продажу українських книг і журналів у книгарнях краю;

8) створити українську бібліотеку в Краснодарі, а в перспективі — Український культурний центр;

9) створити пам'ятники жертвам Голодомору 1932—1933 рр. у найбільш постраждалих станицях;

10) організувати в станичних музеях експозиції, присвячені жертвам політичних репресій радянського періоду;

11) відновити українське відділення філологічного факультету Кубанського університету, що існувало до 1932 р., або створити відділення української історії та культури при історичному факультеті Кубанського університету, можливо, при Краснодарському університеті культури та мистецтв;

12) необхідно створити кафедру українознавства в Кубанському університеті або в Краснодарському університеті культури та мистецтв для підготовки фахівців з історії та культури України.

Зараз у дев'яти вищих закладах освіти Росії (Московському державному університеті ім. М. В. Ломоносова, Московському державному лінгвістичному університеті, Московському державному інституті міжнародних відносин, Дипломатичній академії, Воронезькому, Красноярському і Тюменському державних університетах, Томському державному педагогічному університеті, Уфимській філії Московського відкритого державного педагогічного університету) україністику викладають у складі блоку слов'янської філології. Крім цього, наразі потрібні також фахівці із сучасного українського законодавства, економіки, соціології, політології, лінгвістики, літератури тощо. Краснодарський край, де величезна частка мешканців має українське походження, найбільше придатний для організації російського українознавства, що ніяк не можуть зрозуміти в Москві (а місцеве краснодарське керівництво панічно боїться такої перспективи й чути про це не хоче). Нечисленні українознавці Кубані сподіваються на продовження сумісних наукових і культурних контактів з Україною на благо обох країн.